

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

ДУНСЬКА А. Р.

УДК 330.341.1

Дунська А. Р. Передумови формування інноваційного механізму розвитку промислових підприємств

У статті визначено передумови формування інноваційного механізму розвитку промислового підприємства, а саме: галузева специфіка інноваційного розвитку; масштаби інноваційної діяльності підприємства; інноваційний потенціал підприємства; використання системи діагностики в інноваційній сфері досліджуваного об'єкта; забезпечення належного рівня якості інновацій; формування адекватної системи критеріїв для оцінки ефективності інновацій. Докладно розглянуто сутність кожного чинника та його вплив на процес формування інноваційного механізму розвитку промислових підприємств.

Ключові слова: інновація, інноваційний розвиток, інноваційний механізм, промислове підприємство.

Рис.: 1. Бібл.: 14.

Дунська Алла Рашидівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (пр. Перемоги, 37, Київ, 03056, Україна)

E-mail: alsu@i.ua

УДК 330.341.1

Дунская А. Р. Предпосылки формирования инновационного механизма развития промышленных предприятий

В статье определены предпосылки формирования инновационного механизма развития промышленного предприятия, а именно: отраслевая специфика инновационного развития; масштабы инновационной деятельности предприятия; инновационный потенциал предприятия, использование системы диагностики в инновационной сфере исследуемого объекта; обеспечение надлежащего уровня качества инноваций; формирование адекватной системы критериев оценки эффективности инноваций. Подробно рассмотрена сущность каждого фактора и его влияние на процесс формирования инновационного механизма развития промышленных предприятий.

Ключевые слова: инновация, инновационное развитие, инновационный механизм, промышленное предприятие.

Рис.: 1. Библ.: 14.

Дунская Алла Рашидовна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры менеджмента, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт» (пр. Победы, 37, Киев, 03056, Украина)

E-mail: alsu@i.ua

UDC 330.341.1

Dunskaya A. R. Background of Forming of Innovative Mechanism of Development of Industrial Enterprises

In this article is defined the background of innovative mechanism of industrial enterprises, namely: industrial specificity of innovative development; scale of innovative activity of enterprise; innovative potential of enterprises; the use of diagnostics in the field of innovation research object; ensuring an appropriate level of quality of innovation; the formation of adequate criteria for evaluate the effectiveness of innovation. Detailed the nature of each factor and its impact on the development of innovative mechanism of industrial enterprises.

Key words: innovation, innovation development, innovative mechanism, industrial enterprise.

Pic.: 1. Bibl.: 14.

Dunskaya Alla R. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management, National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute» (pr. Peremogy, 37, Kyiv, 03056, Ukraine)

E-mail: alsu@i.ua

Головними завданнями, які стоять сьогодні перед нашою державою можна вважати, по-перше, забезпечення інтенсивного випереджального розвитку економіки, по-друге, – активну участь у глобалізаційних процесах на гідному рівні. Ключем для вирішення обох завдань є формування і втілення моделі інноваційного оновлення економіки нашої країни, основу якої має скласти інноваційний розвиток промислових підприємств, як бази для відтворювальних процесів в економіці в цілому. При цьому вже мало просто створити відповідні умови для здійснення інноваційної діяльності промисловими підприємствами, необхідно створити інноваційний механізм розвитку промислових підприємств, який дозволить активізувати інноваційні перетворення в національній економіці і посилити її конкурентні позиції на світовому рівні.

Дослідженню інноваційної проблематики приділено значну увагу в роботах багатьох вітчизняних учених: В. Александрової, О. Амоші, Ю. Бажала, В. Гейця, Б.

Гриньова, А. Гальчинського, Л. Федулової та інших [1, 2, 3, 4, 5]. Серед зарубіжних дослідників, які здійснили значний вклад у розвиток теорії інновацій, варто відзначити Р. Акоффа, П. Друкера, П. Завліна, Д. Львова, М. Портера, Б. Твіса, В. Трапезнікова, А. Трифілову, Р. Фостера, М. Хучека, Й. Шумпетера та інших [6, 7, 8, 9, 10, 11].

Проте, незважаючи на достатньо ґрунтовні і різнопланові дослідження складових інноваційного розвитку, відсутні дослідження питань можливості формування ефективного інноваційного механізму розвитку промислових підприємств з урахуванням визначення передумов щодо формування зазначеного механізму.

Отже, мета даної статті полягає у визначенні передумов формування інноваційного механізму розвитку сучасних промислових підприємств в Україні.

Формування інноваційного механізму розвитку промислового підприємства має ґрунтуватися на комплексному вивченні основних аспектів функціонування підприємства та відбуватися з урахуванням передумов,

що забезпечують ефективне управління інноваціями на підприємствах.

Дослідження закономірностей розвитку промислових підприємств та особливостей управління інноваційною діяльністю на підприємствах дозволило визначити такі передумови формування інноваційного механізму розвитку промислового підприємства:

- ✦ галузева специфіка інноваційного розвитку;
- ✦ масштаби інноваційної діяльності підприємства;
- ✦ інноваційний потенціал підприємства;
- ✦ використання системи діагностики в інноваційній сфері досліджуваного об'єкта;
- ✦ забезпечення належного рівня якості інновацій;
- ✦ формування адекватної системи критеріїв для оцінки ефективності інновацій.

Розглянемо більш докладно кожний з наведених чинників.

Особливість управління інноваціями на окремому підприємстві визначається галуззю, в якій працює підприємство. Ефективність побудови інноваційного механізму розвитку підприємства залежить від того, наскільки глибоко враховано всі особливості та специфіка галузі.

Сьогодні інноваційний механізм розвитку підприємств має бути спрямованим в першу чергу на розв'язання проблеми низької конкурентоспроможності продукції з тим, щоб мати змогу ефективно конкурувати на світовому ринку.

Досягнення високої конкурентоспроможності можливе за умови, коли реалізація інноваційного механізму розвитку промислових підприємств буде спрямована в першу чергу на створення нових можливостей, нових компетенцій, формування нових ринків, оновлення асортименту продукції, технологічні зміни, постійне вдосконалення процесу управління, забезпечення високої якості продуктивних, технологічних, організаційно-управлінських інновацій.

Формування інноваційного механізму розвитку промислових підприємств не можливо без урахування масштабів інноваційної діяльності того чи іншого підприємства. Адже характер інноваційного розвитку і масштаби інноваційної діяльності підприємства певною мірою визначають спроможність підприємства не лише сприймати інноваційні зміни ззовні, а й генерувати їх, а отже дають підстави віднести підприємство до певного інноваційного типу.

Визначальним елементом можливості організації здійснення інноваційної діяльності є інноваційний потенціал, який представляє собою сукупність елементів, необхідних для рішення конкретних виробничих задач та відображаючих готовність організації до їх рішення. Саме через розвиток інноваційного потенціалу відбувається розвиток всіх виробничо-господарських ланок підприємства. Розвиток підприємства має стратегічний характер, оскільки розглядається як реакція на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Стан інноваційного потенціалу підприємства безпосередньо впливає на характер інноваційного механізму розвитку підприємства, а отже є важливою передумовою ефективного управління інноваціями на підприємстві.

Наступною передумовою формування інноваційного механізму розвитку промислових підприємств є адекватне використання системи діагностики підприємства. Своєчасне виявлення змін у зовнішньому середовищі підприємства, негативних імпульсів у інноваційному процесі та використання адекватних, гнучких підходів для їх ліквідації є однією із основних умов успішного функціонування і розвитку будь-якого підприємства. Проте при існуючій на багатьох промислових підприємствах системі оцінки стану господарської діяльності як загалом, так і в розрізі окремих підрозділів і етапів виробничого процесу, зробити це дуже складно. Як показали проведені нами дослідження, дана система основана на принципах періодичного отримання і обробки оперативної і поточної інформації за встановленим переліком показників, які не відображають всього спектру можливих відхилень від заданих параметрів виробничої діяльності.

Важливим моментом застосування діагностичних принципів в інноваційній сфері є розробка методологічної бази інноваційної діагностики, об'єктами якої можуть бути окремі інновації, інноваційні проекти, програми, інноваційні стратегії, інноваційні процеси та інноваційна діяльність на підприємстві в цілому. Для отримання висновку про стан інноваційної сфери необхідно розробити систему критеріїв, яка буде відповідати меті дослідження та буде враховувати особливості об'єкта діагностики.

Найчастіше основу діагностичних досліджень складає процес порівняння обраного об'єкта з еталоном для виявлення відхилень. Якщо об'єктом є окрема інновація, її порівнюють з найкращими вітчизняними та зарубіжними аналогами. Принциповою особливістю інноваційної сфери є те, що в даному випадку відхилення від параметрів базового еталону носять позитивний характер, оскільки визначають рівень новизни об'єкта, що діагностується.

Ще однією формою діагнозу є визначення належності об'єкта до певного класу чи сукупності. В інноваційній сфері прикладом такої діагностики може бути віднесення об'єкта до принципово нових зразків техніки, тих, що відповідають світовому рівню або відносяться до вдосконалених раніше реалізованих ідей. Однак з урахуванням особливостей інноваційної сфери наявність великої кількості модифікуючих нововведень не можна розглядати як негативний результат діагностики. Цю інформацію необхідно доповнити даними про стан інноваційних досліджень в галузі, про поточні та перспективні потреби виробництва принципово нових продуктів тощо.

Третім типом діагнозу, що широко застосовується, є розгляд об'єкта як унікальне поєднання ознак. У даному випадку відсутня статична та інша інформація, оскільки відсутня база порівняння. Це найбільш цікавий вид діагностики з урахуванням особливостей інноваційної сфери, оскільки дозволяє досліджувати об'єкти виходячи з їх принципової новизни і як наслідок отримувати інформацію про успішність інноваційної стратегії підприємства.

У діагностиці розрізняють дві основні системи заходів: тестову, коли об'єкт вивчається за допомогою спеціально організованих тестових впливів, і функціо-

нальну, коли аналізується інформація пов'язана із функціонуванням об'єкта.

В умовах інноваційної діагностики з однаковим успіхом можуть використовуватися засоби як тестової, так і функціональної діагностики. Особливу вагу набуває застосування діагностичних досліджень на етапах моделювання новинки з метою вивчення його техніко-економічних характеристик, особливостей експлуатації в різних умовах тощо. Результати інноваційного діагнозу є найбільш цінними на стадії прогнозування реакцій об'єкта на ті чи інші впливи при виборі альтернативних стратегій розвитку підприємства.

Важливим фактором, що впливає на вибір засобів і методів аналізу є час. Залежно від наявного періоду часу рекомендують використовувати різні види діагностики. Так, коли стан об'єкта оцінюється на певний період часу, то такий вид діагностики називається діагностикою статичного стану. Якщо об'єкт оцінюється протягом певного періоду часу, то це діагностика процесу.

Окрім цих двох видів виділяють й інші форми діагностичних досліджень залежно від форми організації процесу діагностики, а саме: *аналітичну діагностику*, яка заснована на дослідженні статистичної інформації, використанні методів економічного аналізу тощо; *експертну діагностику*, яка здійснюється на основі інформації, що отримується в результаті спеціальних експертних опитувань, та *діагностика на моделі*, що представляє собою процес отримання інформації про об'єкт за допомогою модельних імітацій.

Використання засобів і методів діагностики дозволить отримати необхідні дані про стан та перспективи розвитку об'єкта в майбутньому, що складають основу для формування інноваційного механізму розвитку промислового підприємства.

Інноваційний механізм розвитку підприємства має на меті активізувати інноваційну діяльність підприємства, результатом якої є різного роду інновації. Отже ще однією вагомою передумовою для формування інноваційного механізму розвитку підприємства є забезпечення якості відповідних інновацій.

Якість товару можна визначити як ступінь відповідності сукупності характеристик і властивостей товару сукупності потреб і очікувань покупців з врахуванням ціни, яку він готовий заплатити. Якість – поняття відносне, адже кожному очікуваному рівню якості на прийнятному діапазоні цін відповідає певний набір вигод. Підприємство повинне забезпечувати прийнятний рівень якості продукції, який відповідає вимогам споживачів для даного рівня цін.

Покупці сприймають товар як набір властивостей, тому для управління якістю доцільно розбити певну якість на складові, щоб встановити норми або стандартні вимоги до кожної з них. Ламбен Ж.-Ж. [12] пропонує враховувати такі складові якості:

- ✦ *функціональна відповідність*: здатність товару правильно виконувати базову функцію;
- ✦ *додаткові функції*: діапазон можливостей товару за межами базової функції;

- ✦ *нормативні відповідності*: дотримання норм, стандартів на заявленому рівні досконалості;
- ✦ *надійність*: відсутність збоїв або дефектів в роботі протягом заданого періоду;
- ✦ *сприйняття*: репутація, імідж товару або марки.

Питання забезпечення належного рівня якості інновації доцільно розглядати в контексті всіх етапів її життєвого циклу: розробки новачки, виробництва і використання товару в категоріях конкурентоспроможності і прибутковості.

Прагнення досягти високого рівня прибутковості у майбутньому вимагає оптимізації відповідних витрат. Однак слід пам'ятати, що кінцева величина витрат впливає на формування ціни на інновацію, яка повинна бути конкурентоспроможною на ринку і відповідати ціні, яку готовий заплатити споживач.

На сьогоднішній день відсутня загально визнана класифікація витрат на якість нової продукції. Тому на практиці виникають значні труднощі в плані їх обліку і аналізу, особливо при оцінці взаємозв'язку між даними витратами і кінцевими результатами інноваційної стратегії.

Проблеми методології витрат на якість нової продукції належать до одного з функціональних напрямків менеджменту – менеджменту якості. Тому ми не будемо детально зупинятися на аналізі існуючих точок зору і підходів до їх рішень. Відмітимо лише, що оцінка рівня конкурентоспроможності продукції з урахуванням витрат на її якість є одним із основних моментів формування цілісної концепції управління інноваціями на підприємствах.

Наступним чинником ефективного управління інноваціями на підприємствах є вибір відповідної системи критеріїв для визначення рівня конкурентоспроможності продукції. При цьому найчастіше розглядають або той вид продукції, який освоєний підприємством і має найбільшу питому вагу в загальному обсязі випуску у вартісному і натуральному вираженні, або абсолютно новий продукт, за рахунок якого виробник прагне посилити свої ринкові позиції.

Складність формування даної системи критеріїв випливає з характеру та особливостей інноваційної діяльності. Адже відомо, що економічне використання інновацій з метою отримання прибутку передбачає оцінку результатів їх експлуатації, яка, звісно, ускладнена, оскільки корисний ефект досліджень та розробок проявляється в різноманітних формах та важко піддається визначенню [6].

Однак, враховуючи структуру процесу досліджень та розробок, можна виділити основні етапи створення критеріальних оцінок ефективності інновації, які дозволять зробити висновок про успішність інноваційного розвитку підприємства (рис. 1).

Особливістю систем критеріїв оцінки інновацій є і те, що для них більшою мірою, ніж для критеріїв оцінок інших об'єктів, проблематично забезпечити надійність кінцевих результатів, їх реальність і достовірність, оскільки відмінною рисою інноваційної діяльності є її невизначеність та висока ступінь ризику.

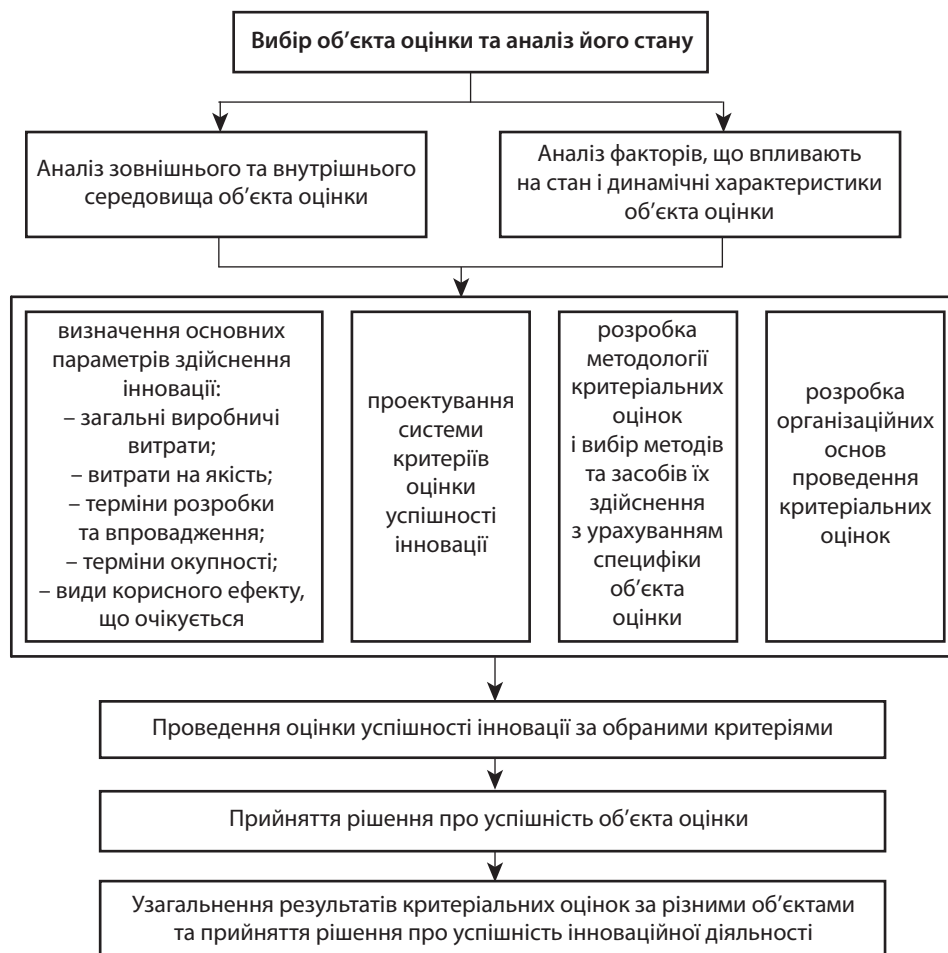

Рис. 1. Процес формування та використання системи критеріїв оцінки успішності інновацій на підприємстві

Залежно від стадії інноваційного циклу можна виділити декілька рівнів невизначеності. Так, максимальна невизначеність кінцевих результатів властива фундаментальним і прикладним дослідженням і розробкам. Середній рівень невизначеності має технологічне освоєння новаций, виробництво нових продуктів. Мінімальна відносна невизначеність характерна поширенню інновації та експлуатації.

Тому при визначенні критеріїв оцінки інновацій і інноваційної стратегії доцільно розмежовувати показники, які використовуються на різних стадіях інноваційного циклу.

Грунтуючись на викладеному, у системі критеріїв оцінки ефективності інновацій на підприємстві можна виділити дві підсистеми. Перша підсистема критеріальних оцінок використовується в процесі прийняття рішень про доцільність того чи іншого проекту досліджень і розробок, друга підсистема – на стадії завершення інноваційного проекту для характеристики відповідності одержаних результатів очікуванню.

Обидві системи будуються на основі інформаційних даних, які характеризують:

- ✦ характер проекту – оборонний чи наступальний та його відповідність загальній інноваційній стратегії підприємства;
- ✦ особливості етапів та стадій інноваційного циклу;

- ✦ масштаби і значущість досліджень та розробок з точки зору їх практичного використання;
- ✦ унікальність та рівень новизни досліджень та розробок;
- ✦ терміни виконання інноваційного проекту;
- ✦ джерела фінансування;
- ✦ учасників проекту та умови їх залучення.

Як показують чисельні практичні й теоретичні дослідження у сфері вибору критеріїв оцінки інновацій [6, 13, 14], їх конкретний перелік залежить від особливостей об'єкта оцінки, умов, технічних і організаційних можливостей і не обмежується традиційними показниками, що характеризують процес досліджень та розробок, такими як витрати на дослідження з точки зору прибуткового використання коштів, число розробників, необхідних для ефективного вирішення завдання, тривалість періоду розробки до отримання комерційного ефекту, ступінь концентрації персоналу та коштів, техніко-економічний рівень.

Тому вважаю, що особливої необхідності жорстко регламентувати перелік критеріальних оцінок немає. При цьому обов'язково у сферу оцінки повинні ввійти інноваційні характеристики об'єкта, що досліджується, «класичні» прийоми оцінки ефективності інноваційної діяльності, які базуються на співставленні витрат і результатів досліджень і розробок, а також критерії якісних змін у системі, такі, наприклад, як підвищення рівня

інноваційної активності персоналу. Важливим фактором в процесі відбору критеріїв є їх відповідність загально-економічній стратегії підприємства.

ВИСНОВКИ

Отже, процес формування інноваційного механізму розвитку промислових підприємств залежить від різного роду факторів. Аналіз їх сутності, причин виникнення та характер впливу на окремі сфери діяльності підприємства складає підґрунтя для розробки ефективного інноваційного механізму розвитку підприємства. Разом з тим, не можливо передбачити всі фактори, і в першу чергу ті негативні ситуації, що можуть виникнути в процесі інноваційних перетворень, оскільки часто вони не залежать від господарського суб'єкту і складно піддаються прогнозуванню. Це необхідно враховувати при створенні концептуальної схеми інноваційного механізму і прагнути, щоб розроблений механізм був здатним забезпечити прийняття нестандартних інноваційних рішень організаційного та управлінського характеру у відповідності із вимогами виробництва. Питання розробки концептуальної схеми інноваційного механізму розвитку промислових підприємств складають основу подальших досліджень автора. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення [Текст] / О. І. Амоша [та ін.]; НАН України, Інститут економіки промисловості. – Донецьк: [б. в.], 2007. – 328 с.
2. **Бажал Ю. М.** Економічна теорія технологічних змін [Текст]: навч. посібник / Ю. М. Бажал; Міжнародний фонд «Відродження». – К.: Заповіт, 1996. – 240 с.
3. **Геєць В. М.** Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку [Текст]: [монографія] /

В. М. Геєць; НАН України, Інститут економіки та прогнозування. – К.: [б. в.], 2009. – 863 с.

4. **Гриньов А. В.** Управління інноваційним розвитком промислових підприємств у глобальному середовищі [Текст]: [монографія] / А. В. Гриньов, Т. В. Деділова; Харківський національний автомобільно-дорожній ун-т. – Х.: ХНАДУ, 2008. – 148 с.

5. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика [Текст] / Л. І. Федулова [та ін.]; ред. Л. І. Федулова; НАН України, Інститут економічного прогнозування. – К.: Основа, 2005. – 550 с.

6. **Завлин П. Н.** Оценка эффективности инноваций [Текст] / П. Н. Завлин, А. В. Васильев. – С.Пб.: Бизнес-пресса, 1998. – 215 с.

7. **Львов Д. С.** Эффективное управление техническим развитием / Д. С. Львов. – М.: Экономика, 1990.

8. **Санто Б.** Инновации как средство экономического развития / Б. Санто. – М.: Прогресс, 1991. – 255 с.

9. **Твисс Б.** Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс. – М.: Экономика, 1989. – 281 с.

10. **Трифилова А. А.** Оценка эффективности инновационного развития предприятия / А. А. Трифилова. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 302 с.

11. **Шумпетер Й. А.** Теорія економічного розвитку [Текст]: дослідж. прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та екон. циклу / Й. А. Шумпетер; пер. [з англ.] Василя Старка. – К.: Києво-Могилянська академія, 2011. – 242 с.

12. **Ламбен Ж.-Ж.** Стратегический маркетинг. Европейская перспектива / Ж.-Ж. Ламбен; пер. с франц. – СПб.: Наука, 1996.

13. **Крылов Э. И., Журавкова И. В.** Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятия: Учеб. Пособие. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 384 с.

14. **Николаев А. И.** Инновационное развитие и инновационная культура // Наука и образование, 2001. – № 2. – С. 54 – 64.